

14.11.2008

Opetusministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto

Viite: Opetusministeriön lausuntopyyntö korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiasta Dnro 7/500/2008

Suomen Akatemian lausunto korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiasta

Suomen Akatemia pitää korkeakoululaitoksen kansainvälistymisen edistämistä erittäin tärkeänä ja kannattaa lämpimästi korkeakoulujen aktiivisen, tavoitteellisen, johdonmukaisen ja valikoivan kansainvälisen toiminnan kehittämistä. Akatemia katsoo nyt kommenttikierroksella olevan korkeakoulujen kansainvälistymisstrategian vuosille 2009-2015 olevan merkittävä aloite ja pitää hyvänä, että eri toimijat pääsevät osallistumaan alkuvaiheen luonnoksen kommentointiin.

Tutkimuksen kansainvälistymisen edistäminen on yksi Suomen Akatemian toiminnan painopisteitä. Vuonna 2007 hyväksytyn Akatemian kansainvälisen toiminnan strategian mukaisesti Akatemia luo uusia edellytyksiä kansainvälisesti korkealaatuiselle tutkimukselle, tutkijakoulutukselle sekä houkutteleville tutkimusympäristöille. Akatemia rohkaisee kansainväliseen yhteistyöhän ja tutkijaliikkuvuuteen kaikissa tutkimusrahoitusmuodoissaan. Toimikunnat ottavat kansainvälisyyden positiivisesti huomioon tehdessään rahoituspäätöksiä. Tutkimushankkeiden, huippuyksiköiden ja muiden rahoitustasoltaan merkittävien rahoitusmuotojen kautta toteutuva kansainvälisyys nivoo kansainvälisyyden osaksi suomalaisia tutkimusryhmiä ja tutkimusympäristöjä laajemminkin.

Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategian luonnos sisältää monia hyviä aloitteita, kuten Suomesta ulkomaille lähtevien sekä ulkomailta Suomeen saapuvien tutkijoiden tukipalvelujen kehittämisen, tutkijaliikkuvuuden edistämisen osana neliportaista tutkijauramallia ja opintoseteliavustusjärjestelmän kohderyhmän laajentamisen. Toimenpide-ehdotuksissa tulee varmistaa, että aloitteita viedään eteenpäin optimaalisella tavalla. Kansainvälisessä yhteistyössä tulee aina pitää mielessä tarkoituksenmukaisuus sekä toiminnan laatu ja hyöty.

Strategialuonnos on varsin pitkä ja osin tästä syystä rakenteeltaan vaikeaselkoinen. Strategiassa esitetään taustoittavaa tietoa, todetaan asiantiloja ja esitetään toimenpiteitä kansainvälistymisen edistämiseksi, mutta varsinaiset strategiset linjaukset ja painopisteet jäävät epäselviksi. Samoja asioita nostetaan esille luonnoksen eri kohdissa, mikä myös osaltaan vaikeuttaa painopisteiden hahmottamista.

Strategiatyö hyötyisi selkeämmästä jaottelusta taustatietojen ja nykytilanteen kuvauksen sekä näistä vedettyjen johtopäätösten ja strategisten linjausten välillä. Strategisista linjauksista johdetut toimenpide-ehdotukset tulisi esittää selkeästi strategisten linjausten valossa. Suomen Akatemia ehdottaakin strategialuonnoksen rakenteen uudelleentarkastelua sekä mahdollisuutta jakaa luonnos kahteen osaan: 1) taustoja ja nykytilaa selvittävään osioon, jossa voidaan ottaa kantaa muutostarpeisiin sekä 2) varsinaiseen strategia linjauksia esittelevään osioon, jossa voidaan antaa toimenpide-esityksiä. Näissä osioissa painotukset voidaan esittää selkeisiin kokonaisuuksiin ja aihealueisiin jaettuna.

Taustaosiossa esitettyjen faktojen ja asiantilan kuvausten yhteydessä on tarpeen kertoa tiedon lähde tai täsmentää se, millä perusteella tietoon on päädytty. Myös kansainvälisessä toimintaympäristössä tehtävän

14.11.2008

kehitystyön mahdolliset yhtymäkohdat korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiaan ansaitsevat huomiota (mm. EU:n komission tiedonannot kansainvälisestä tutkimusyhteistyöstä sekä korkeakoulujen uudistamisesta). Useissa tapauksissa on tarpeen täsmentää käytettyä terminologiaa ja käsitteitä. Mitä tässä strategiassa tarkoitetaan esimerkiksi ulkomaalaisuudella, monikulttuurisuudella ja vieraskielisyydellä.

Korkeakoulujen ja varsinkin yliopistolaitoksen ydintehtävänä on myös edistää vapaata tutkimusta ja antaa ylintä opetusta. Strategialuonnoksessa korostuu näistä jälkimmäinen. Luonnoksessa kuvataan lyhyesti tutkimustoiminnan kansainvälisyyden ja kansainvälisen kehityksen tilaa, mutta kokonaisuudessaan tutkimus jää selvästi opetustehtävää vähemmälle huomiolle. Kuitenkin myös tutkimustoiminnan aiempaa voimakkaampi kansainvälistyminen on ensiarvoisen tärkeää, kuten luonnoksessa todetaan. Akatemia toivookin, että tutkimustoiminnan kansainvälistyminen saisi strategiassa kokonaisvaltaisemmin huomiota. Esimerkiksi tutkijankoulutus ja sen kansainvälistyminen jäävät puuttumaan strategiasta lähes tyystin.

Korkeakouluja tulee myös kannustaa osallistumaan kilpaillun tutkimusrahoituksen saamiseen kansainvälisistä lähteistä. Menestyminen rahoituskilpailuissa, kuten EU:n tutkimuksen puiteohjelmien hauissa paitsi lisää tutkijoiden kansainvälistä verkostoitumista, kertoo osaltaan tutkimuksen laadusta.

Korkeakoulujen alueellista yhteistyötä edistetään osana yliopistolainsäädännön uudistusta ja se todettu tärkeäksi myös muunlaisissa linjauksissa, kuten SHOK:ien perustamisessa. Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategian tulisi tukea tätä kehitystä edistämällä korkeakoulujen kansallista sekä rajat ylittävää yhteistyötä myös kansainvälisessä toiminnassa aina kun se on toiminnallisesti hyödyllistä ja järkevää. Cross-Border University mainitaan luonnoksessa yhtenä hankkeena. Korkeakoulujen välisiä yhteisiä intressejä kansainvälisen toiminnan kehittämiseen tulee tunnistaa sopivalla foorumilla, kuten rehtorien neuvostossa, ja yhteisiin ponnistuksiin, tiedonvaihtoon sekä aitoon sitoutumiseen yhdessä tehtävään kansainväliseen yhteistyöhön tulee kannustaa.

Yliopistolainsäädännön uudistus on yksi keskeinen yliopistojen toimintaan tulevaisuudessa vaikuttava tekijä. Uudistuksen tiedossa olevia vaikutuksia yliopistojen kansainväliseen toimintaan ja sen ohjaukseen tulisi käsitellä strategian taustatiedossa ja ottaa huomioon strategisissa linjauksissa.

Yliopistojen laatiessa omia kansainvälisen toiminnan strategioitaan, tulisi olemassa olevia linjanvetoja, kuten nyt laadittavana oleva korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia ja Suomen Akatemian kansainvälisen toiminnan strategia hyödyntää ja ottaa huomioon. Näin voidaan vähentää päällekkäistä työtä ja saavuttaa etuja yhteistoiminnalla.

Strategialuonnoksessa esitetään jonkin verran eritasoisia toimenpide-ehdotuksia. Toisissa näistä esitetään toimien budjetti ja se mistä rahoitus toimien toteuttamiseen osoitetaan, mutta joissain kohdin rahoituskysymys jätetään avoimeksi. Luonnoksen tulisi olla rahoituskysymyksessä johdonmukainen ja esittää kaikkien esitettyjen toimenpide-ehdotusten osalta myös rahoituslähde.

Liitteessä on yksityiskohtaisempia kommentteja korkeakoulujen kansainvälistymisstrategian luonnoksesta.

Ylijohtaja, tutkimus

Riitta Mustonen

14.11.2008

Yksityiskohtaisemmat kommentit

Tutkijakoulutuksen kansainvälisyys

Tutkijakoulut ja tohtorikoulutus ohitetaan strategialuonnoksessa lähes kokonaan. Luonnoksessa mainitaan, että tutkijankoulutusta ja tutkijanuraa kehitetään Opetusministeriön toimenpideohjelman mukaisesti ja, että tutkijakouluissa ulkomaalaistaustaisia on ollut enemmän kuin muussa tutkijakoulutuksessa, mutta muutoin asia sivutetaan. Kuitenkin tutkijakoulutus on ja voi toimia keskeisenä kansainvälistymis- ja kansainvälistämisinstrumenttina korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiassa.

Yhdeksi toimenpiteeksi voisikin lisätä tutkijakoulujen kansainvälisen näkyvyyden ja kansainvälistymisen lisäämisen ja myös sen, että Suomen Akatemian tutkijakouluille osoittamien toimintamäärärahojen yksi keskeinen painopiste on juuri tutkijakoulujen kansainvälisessä toiminnassa. Strategiaperusteisissa peräänkuulutetaan muun muassa korkeatasoista vieraskielisen opetuksen lisäämistä. Tässä asiassa osa tutkijakouluista toimii esimerkillisesti ja ne voivat tarjota hyviä malleja myös muissa yhteyksissä kehitettävälle vieraskieliselle (lähinnä englanninkieliselle) opetukselle. Tutkijakoulut tulisi mainita strategiassa yhtenä keskeisenä korkeakoulujen kansainvälistymisinstrumenttina.

3. Aidosti kansainvälinen korkeakoulu yhteisö

Määräaikainen liikkuvuuden rahoitusohjelma

Strategialuonnoksen ensimmäinen toimenpide-ehdotus esittää määräaikaisen liikkuvuusohjelman perustamista kansainvälisen henkilövaihdon keskukseseen. Liikkuvuuden tukeminen on erittäin tärkeää ja on hyvä, että siihen suunnataan resursseja, mutta uusien ohjelmien perustamisessa tulee harjoittaa koordinaatiota jo olemassa olevien tukimuotojen kanssa, jotta tavoitteet toteutuvat optimaalisella tavalla.

Luonnoksesta ei käy ilmi, onko ehdotetun ohjelman tarkoitus tukea opiskelija- vai tutkijaliikkuvuutta vai molempia. Esitys ei myöskään ota millään tavalla kantaa siihen, kuinka määräaikainen ohjelma vastaa havaittuihin liikkuvuuden tarpeisiin. Onko ohjelman olla avoin kaikilla liikkuvuuden tasoista perustutkinto-opiskelijasta professoreihin? Lähteekö ohjelma sekä opiskelijoiden että tutkijoiden tarpeista? Koskeeko ohjelma sekä Suomesta lähteviä että Suomeen tulevia opiskelijoita ja tutkijoita? Onko ohjelma maantieteellisesti avoin? Millä kriteereillä liikkuvuutta tuetaan? Onko määräaikainen rahoitusohjelma oikea tapa tukea liikkuvuutta? Muun muassa näitä kysymyksiä on syytä pohtia, kun rahoitusta kohdennetaan liikkuvuuden tukemiseen.

4. Vetovoiman lisääminen

Strategialuonnoksessakin mainitulla korkeakoulujen rakenteellisella kehittämisellä on osaltaan tarkoitus vahvistaa korkeakoulujen profiloitumista. Tässä prosessissa korkeakoulujen tulee tunnistaa kansainvälinen kehitys olla vahvasti mukana kansainvälisessä toiminnassa omilla painopistealueillaan. Kansainvälisesti laadukas tutkimustoiminta houkuttelee osajia niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Korkeakoulujen laatiessa omia kansainvälistymisen toimenpidesuunnitelmiaan, ne voivat asettaa tutkimustoiminnan ja tutkimusryhmien kansainvälistymiselle konkreettisia tavoitteita.

14.11.2008

Tutkimusinfrastruktuurit ja niiden resurssit.

Strategialuonnos antaa varsin yksityiskohtaisen esityksen tutkimusinfrastruktuurien tukemisen taloudellisesta tasosta. Tuki tutkimusinfrastruktuurien vahvistamiseen on äärimmäisen tärkeää, mutta tässä vaiheessa ja yhteydessä on liian varhaista sitoa minkään osapuolen käsiä infrastruktuurien rahoittamiseen.

Strategialuonnoksessa esitetyt summat eivät vastaa kotimaisten tutkimusinfrastruktuurien kartoituksessa todettua rahoitustarvetta. Kartoituksessa esitettyjen tutkimusinfrastruktuurien perustamiskustannukset voivat olla jopa 287 miljoonaa ja vuosittaiset käyttö ja ylläpitokulut 35 miljoonaa. Rahoituksesta ei ole valmiita malleja, mutta on selvää, että tutkimusinfrastruktuurien rahoittamiseen täytyy osoittaa erillinen lisärahoitus, joka ei heikennä jo nyt tiukasti kilpailtua tutkimusrahoitusta.

Tutkimusinfrastruktuurien rahoitusvastuusta ja –tavasta ei voida sopia ennen kuin kokonaissuunnitelma on selvillä. Infrastruktuurikokonaisuuteen on löydettävä laajapohjainen rahoitus koko yhteiskunnasta, koska infrastruktuurit eivät palvele vain tutkimusta vaan myös muun muassa terveydenhuollon suunnittelua, maa- ja metsätaloutta, ympäristönsuojelua, yleisiä kulttuuri- ja taideharrastuksia ja sukututkimusta.

FiDiPro-ohjelma

FiDiPro -rahoitusohjelman turvin työskentelee Suomessa parhaillaan 28 kansainvälistä huippututkijaa eri yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa. Suomen Akatemia rahoittaa 16 FiDiPro-professoria 10,6 milj. eurolla ja Tekes 12 FiDiPro-professoria 20 milj. eurolla. Ensimmäiset FiDiPro-professorit ovat aloittaneet työnsä vuoden 2007 alussa. FiDiPro-ohjelmasta on tähän mennessä saatu hyviä kokemuksia. Rahoitetut FiDiPro-hankkeet sijoittuvat nykyisellään pääsääntöisesti akatemiaprofessoreiden, huippuyksiköiden tai muiden vahvojen tutkimusryhmien vetäjien ryhmiin.

Akatemian hallitus tekee vuosittain päätöksen FiDiPro-ohjelman toteuttamisesta ja sekä sen volyyymistä. Akatemia avaa uusia FiDiPro-hakuja säännöllisesti voimavarojensa puitteissa. Akatemia on esittänyt 30.9.2008 hyväksytyssä toiminta- ja taloussuunnitelmassaan, että FiDiPro-ohjelman toteuttamiseen kohdennetaan voimavaroja siten, että haku on mahdollista toteuttaa vuosittain. Tämä vaatii opetusministeriön nykyistä kehystä suuremman rahoitustason.

Eri tieteenaloja edustavilla kansainvälisillä huippuosajilla on erilaiset odotukset ja tarpeet. Akatemialla on jo nykyisellään mahdollista muunnella FiDiPro-ohjelmaa eri tavoin yhteistyössä yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa. FiDiPro ei nykyisellään estä iältään nuorempien menestyneiden tutkijoiden rahoittamista. Rahoituksella tuetaan vierailevan huippututkijan lisäksi tutkimusryhmää, joka voi sisältää joko suomalaisia tai ulkomaisia tutkijoita (tutkijankoulutettavia, post doc –tutkijoita ja myös senioritason huippututkijoita). Ohjelma vahvistaa yliopistojen ja rahoittajien strategista kumppanuutta ja antaa yliopistoille ja muille tutkimusorganisaatioille hyvän mahdollisuuden kehittää tieteellistä ja teknologista osaamista strategisilla vahvuusalueilla.

Akatemiatutkijan virkoihin nimitetyistä tutkijoista lähes 20 % on nykyisin ulkomaalaisia. Tämä on korkea luku ottaen huomioon, että keskimäärin ulkomaisten tutkijoiden osuus Suomessa työskentelevistä tutkijoista on vain 7%. Sekä tieteellisen laadun ylläpitämiseksi että hallinnon tehokkuuden takaamiseksi on järkevää pitää tämän uravaiheen ulkomaiset tutkijat jatkossakin mukana akatemiatutkijan virkojen haussa.

14.11.2008

Akatemiatutkijan virat ovat yksi kovimmin kilpailluista Akatemian rahoitusmuodoista. Vain noin 10% hakijoista pystytään rahoittamaan ja monia erittäin kovatasoisia sekä ulkomaisia että kotimaisia tutkijoita jää ilman rahoitusta niukkojen resurssien vuoksi. Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiassa esitetty ajatus ”juniori-FiDiPro” –rahoituksesta siis toteutuu jo nykyisellään, mutta voisi toteutua nykyistä paremmin, mikäli Akatemialle osoitettaisiin enemmän määrärahoja.

Suomen Akatemia ei voi sitoutua strategialuonnoksessa ehdotettuun FiDiPro-ohjelman laajennukseen ennen kuin koko ohjelma on arvioitu. Akatemiassa on meneillään rahoitusinstrumentti uudistus, jonka yhteydessä tarkastellaan myös FiDiPro-instrumentin kehittämistä osana Akatemian rahoitusvalikoimaa.

Tutkijoiden liikkuvuustukipalvelut

Akatemia tukee lämpimästi strategialuonnoksen esitystä tutkijaliikkuvuuden tukipalvelujen järjestämisestä. Opiskelijoille korkeakoulut ovat jo pitkään tarjonneet sekä keskitettyjä että muun muassa ylioppilaskuntien tarjoamia opiskelijaliikkuvuuteen liittyviä palveluja. Maasta tai maahan muuttavien tutkijoiden tarpeet ovat usein toisenlaisia kuin opiskelijoiden, eikä näihin tarpeisiin vastaaminen ole toistaiseksi juurikaan noussut korkeakoulujen strategioihin.

Suomeen tulevan tai Suomesta lähtevän tutkijan tulisi saada liikkuvuuteen liittyvää tietoa yhdeltä luukulta. Tämä vaatii alueellista viranomaisyhteistyötä korkeakoulujen, kunnallisten viranomaisten, kansaneläkelaitoksen ja muiden asiaan kuuluvien toimijoiden kanssa. Korkeakoulut eivät voi hoitaa muiden viranomaisten palveluja, mutta tutkijat tulee voida ohjata kevyellä ja selkeällä tavalla oikean toimijan pakeille. On tärkeää, että tutkijoilla on selkeä alueellinen yhteyspiste, johon he voivat ottaa yhteyttä kaikkiin tutkijaliikkuvuuteen liittyvissä kysymyksissä.

5. Osaamisen tunnetuksi tekeminen ja vienti

Osaamisen tunnetuksi tekemisen ja viennin yhteydessä mainitaan kulttuurivaihtosopimukset, mutta ei valtioiden välisiä T&T –sopimuksia, joista kumpuaa ainakin tutkimusrahoitusyhteistyötä. Sopimusten toimeenpanon tueksi on joissakin tapauksissa perustettu seurantaryhmiä, jotka seuraavat yhteistyöaloitteita. Opetusministeriö voisi yhteistoiminnassa Akatemian kanssa ottaa nykyistä aktiivisemmän roolin sopimusten laatimisprosessissa. Yleisesti ottaen siirtyminen toimijoiden välisiin suoriin yhteistyösopimuksiin on suotava kehityssuunta.

Korkeakoulu- ja tutkimusjärjestelmää koskevan tiedon saatavuus kehittämällä verkkopalveluita.

Strategialuonnoksen toimenpide-ehdotus numero 14 jää epäselväksi. Minkä tietojen saatavuutta tässä tarkoitetaan? Akatemian tavoitteena on kehittää verkkopohjaista, läpinäkyvää, ajan tasalla olevaa tiedotusta eri tutkimusrahoitusvaihtoehdoista. Lisäksi Akatemia ylläpitää ja kehittää tutkijaliikkuvuutta tukevaa kansallista EURAXESS-portaalia osana eurooppalaista tutkijanliikkuvuusportaalikokonaisuutta. Koko korkeakoulu- ja tutkimusjärjestelmää koskevan tiedon saatavuuden parantaminen on laajempi tehtävä, josta Akatemian toiminta kattaa vain osan. Tähän tarkoitukseen on jo olemassa Research.fi –sivusto, jonka kehittäminen tulisi ottaa ensisijaiseksi tavoitteeksi.

14.11.2008

Yleisesti ottaen osaamisen tunnetuksi tekemisessä ja viennissä tulisi hyödyntää mahdollisimman paljon olemassa olevia rakenteita, kuten eri maissa olevia Suomi-instituutteja, Nordic Centereitä (mm. Shanghaissa) ja innovaatiokeskuksia (FinNode).

Alumnitoiminta

Alumnitoiminta ja sen kehittäminen on hyödyllistä yliopistojen yhteiskuntasuhteiden laventamisessa ja syventämisessä. Toiminta sopii hyvin ja kuuluu luontevasti yliopistoille ja sen laitoksille sekä myös tieteellisille seuroille, mutta on kaukana Akatemian toimenkuvasta ja perustehtävästä. Akatemian rahoittamat tutkijat työskentelevät yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa, eikä heille synny Akatemiaan sellaista suhdetta, jonka pohjalle alumnitoimintaa voi ja kannattaa rakentaa. Akatemian rahoittamat tutkijat tulisi mahdollisuuksien mukaan houkutella mukaan työskentelypaikkojensa alumnitoimintaan. Akatemian käyttämiin ulkomaisiin asiantuntija-arvioitsijoihin luotuja suhteita voidaan jossain määrin hyödyntää muun muassa suomalaisen tutkimuksen tunnetuksi tekemisessä, mutta tätä ei voida lukea alumnitoiminnaksi.

6. Monikulttuurisen yhteiskunnan tukeminen

Strategialuonnoksessa asetettu tavoite korkeakoulujen kotimaisten kielten ja kulttuurin opetuksen suuntaamisesta aiempaa paremmin vastaamaan myös maahanmuuttajataustaisten ja vieraskielisten opiskelijoiden, opettajien ja tutkijoiden tarpeita on hyvä ja tärkeä. Vaaditaan vielä paljon toimia, jotta organisointi tulee toimivaksi ja jotta kielikoulutuksen monipuoliset tavoitteet tulevat kirkaiksi eri toimijoille.

Kirjastojen oppimateriaalihankinnoissa tulee ottaa huomioon opiskelijoiden äidinkieli. Tässä tulisi tukea myös suomi kakkoskielenä -opintoja.

Vieraskielisten opintokokonaisuuksien järjestämisessä tulisi hyödyntää natiivipuhujien palkkaamista ja ulkomaisten luennoitsijoiden ja tutkijoiden vierailuohjelmia. Tulee myös muistaa, että vieras kieli voi olla muukin kuin englantia.

7. Globaali vastuu

Globaalit kysymykset koskettavat nimensä mukaisesti maailmanlaajuisesti ja kysymyksiä myös tutkitaan kaikkialla. Onkin olennaista korostaa yhteistyön, tiedonvaihdon ja verkostoihin osallistumisen hyödyntämistä mm. päällekkäisyyksien välttämiseksi.

Kehittyvien maiden tutkijoiden kanssa tehtävä yhteistyötä tulee kehittää kestäväälle pohjalle ja hyödyntää esimerkiksi e-koulutusmahdollisuuksia.

8. Seuranta ja arviointi

Akatemia kannattaa tutkimuksen ja korkeakoulutuksen kansainvälisyyden tilastoinnin kehittämistä. Kehitystyöhön on otettava mukaan myös muita tärkeitä toimijoita, kuten Tekes ja tutkimuslaitoksia, jotta tilastoinnista saadaan kattavaa.

14.11.2008

Indikaattorien kehittämistä tehdään osana muun muassa Akatemian SIGHT 2009 –hanketta sekä yhteistyössä Tekesin kanssa. Näissä yhteyksissä syntyvää tietoa tulee hyödyntää.

Strategialuonnoksen lopussa esitetyn arvioinnin kohteeksi tulee ottaa myös se, kuinka, korkeakoulujen tarjoamat palvelut tukevat ulkomaisten tutkijoiden työskentelyä ja integroitumista suomalaiseen korkeakouluuyhteisöön ja yhteiskuntaan. Onhan näiden palvelujen kehittäminen yksi strategian toimenpideesityksistä.

